

JOAN LÓPEZ
Geògraf
Institut d'Estudis Regionals i
Metropolitans de Barcelona

Papers, Regió Metropolitana de Barcelona
núm, 39, maig 2003, pàgs. 183-198

Els punts clau en el desenvolupament territorial de les regions catalanes: una síntesi

1 Les regions

1.1 Potencialitats

1.2 Requeriments

2 Articulació

2.1 Posicionament

2.2 Encaix

Abstract

Les set regions catalanes han coincidit a posar en relleu la importància d'aspectes com la posició, el coneixement, els recursos i la voluntat com a algunes de les potencialitats més destacades per afrontar el seu procés de desenvolupament territorial, al mateix temps que han apuntat l'existència d'alguns requisits necessaris per poder dur-lo a terme. Al costat d'aquestes potencialitats i necessitats comunes existeixen altres elements que requereixen del debat, la col·laboració i el consens entre les regions per tal d'optimitzar la manera com s'articulen territorialment.

Las siete regiones catalanas han coincidido en poner de relieve la importancia de aspectos como la posición, el conocimiento, los recursos y la voluntad como algunas de las potencialidades más destacadas para afrontar su proceso de desarrollo territorial, al mismo tiempo que han apuntado la existencia de algunos requisitos necesarios para poder llevarlo a cabo. Al lado de estas potencialidades y necesidades comunes existen otros elementos que requieren del debate, la colaboración y el consenso entre las regiones para optimizar la manera como se articulan territorialmente.

The seven Catalan regions have agreed in highlighting the importance of aspects like the location, the knowledge, the resources, and the will, as some of the most outstanding potentials to face the process of territorial development, and at the same time they have pointed out the existence of some necessary requirements to carry it out. Beside these common potentials and necessities, other elements exist that require a debate, cooperation and consensus among the regions in order to optimize the way in which they territorially articulate.

Les sept régions catalanes sont d'accord pour souligner l'importance des aspects tels que la position, la connaissance, les ressources et la volonté comme certains des potentiels plus remarquables pour affronter son procès de développement territorial tout en signalant l'existence de certaines conditions nécessaires pour son exécution. A côté de ces potentiels et nécessités communes il existe d'autres éléments qui ont besoin du débat, de la collaboration et du consensus entre les régions pour optimiser la manière d'articuler le territoire.

Els punts clau en el desenvolupament territorial de les regions catalanes: una síntesi

Introducció

A partir de l'anàlisi de les regions catalanes realitzada al llarg dels articles precedents, ha estat possible identificar una sèrie d'elements que els caracteritzen i que intervenen de manera decisiva en la forma que aquests sistemes es relacionaran entre ells.

El coneixement de les característiques i les necessitats d'aquestes regions és de vital importància per tal de conèixer els interessos i els requeriments particulars. Però també per tal d'identificar els seus trets comuns i dissenyar fórmules de tractament conjuntes, per elaborar estratègies que permetin la seva racionalització i ordenació i, així, potenciar línies de col·laboració i evitar possibles conflictes d'interessos. I, sobretot, esdevé de vital importància per tal de disposar de la informació de base necessària per començar a dissenyar un model territorial del que fins ara han estat mancades, model que respecti les particularitats de cada regió però que, alhora, permeti avançar de manera ordenada en una mateixa direcció.

1 Les regions

Les set regions catalanes mostren característiques força diferents en aspectes que van des de la seva aportació actual a la població o a la producció del conjunt de Catalunya fins a l'estructura econòmica o la dotació de serveis i equipaments. La taula 1 permet una primera caracterització en aquest sentit a partir de les magnituds més importants de cada regió. Malgrat aquestes diferències, però, les dinàmiques que les afecten presenten importants similituds. Aquesta coincidència és la que permet destacar una sèrie de potencialitats i de necessitats comunes a totes elles.

1.1 Potencialitats

Entre les potencialitats destacades per les regions catalanes per tal d'afrontar el seu desenvolupament territorial, hi ha quatre elements que apareixen de manera reiterada: la posició, el coneixement, els recursos –tant naturals com econòmics– i la voluntat de participar en el seu propi projecte. Cada regió, però, ha estat capaç d'adaptar-les a les seves potencialitats.

a) Posició

La importància de la situació de cada regió respecte a la resta del país s'ha vist notablement reforçada durant els darrers anys a causa de la realització d'importants infraestructures de comunicació que permeten l'establiment de relacions amb un àmbit molt superior al que fins al moment es produïen. Malgrat les mancances encara existents, ja sigui per la inexistència de la infraestructura com, sobretot, per la inferior capacitat o dèficit de servei respecte a les necessitats reals, les noves oportunitats que ofereix la construcció d'aquestes noves infraestructures han estat destacades per totes les regions. Així,

- La *Regió Metropolitana de Barcelona* uneix a la seva indiscutible centralitat actual respecte al conjunt del territori català, les connexions amb l'exterior que representarà l'arribada del tren d'alta velocitat des de Madrid i Saragossa i la seva posterior connexió amb la frontera francesa; la millora del servei ferroviari amb la resta de l'arc mediterrani i, a una escala superior, l'execució dels projectes inclosos en l'anomenat Pla Delta, especialment les ampliacions del port i l'aeroport de Barcelona, que representaran un notable increment de la capacitat de transaccions tant de persones com de mercaderies amb la resta del món.
- Les *Comarques Centrals* poden aprofitar la seva situació estratègica per beneficiar-se de les millores en les connexions amb la Regió Metropolitana de Barcelona (gràcies a les actuacions realitzades als eixos de la C-17, A-18 i N-II principalment) i amb la resta de les regions (a causa de l'obertura de l'Eix Transversal), així com de les esperades millores en els eixos d'unió amb el Pirineu (C-16 i Eix Subpirinenc) i amb el Camp de Tarragona (eix Manresa-Igualada-Valls). Amb aquesta funció articuladora del territori català les Comarques Centrals poden compensar en certa mesura la històrica marginació que han patit respecte a les grans infraestructures de comunicació d'escala internacional (sistema ferroviari, AVE, ports i aeroports).
- La *Regió de Girona* espera superar els propers anys les actuals deficiències de capacitat que pateixen les seves principals vies d'accés i aprofitar, d'aquesta manera, una xarxa ben articulada però clarament infradotada. La carretera N-II, l'Eix Transversal i els accessos a la Costa Brava i al Pirineu són els màxims exponents d'aquesta situació. La superació d'aquestes limitacions de capacitat, l'arribada del tren d'alta velocitat i la seva connexió amb França, i la potenciació de l'aeroport poden suposar una millora clau de

les relacions de la Regió de Girona tant amb la resta de Catalunya com a escala internacional.

–El *Camp de Tarragona* gaudeix d'una situació estratègica al corredor mediterrani i té excel·lents connexions amb l'eix de l'Ebre. Aquesta situació li ha permès beneficiar-se del pas o la proximitat de les principals infraestructures que connecten Barcelona amb la resta de la Península (autopistes A-2 i A-7, carretera N-340 i xarxa ferroviària), connexions que es veuran incrementades properament amb l'arribada del tren d'alta velocitat i la millora del corredor ferro-

viari del Mediterrani. A aquestes potencialitats cal sumar, com succeïa en el cas de Girona, la potenciació de l'aeroport de Reus, que possibilita l'establiment de relacions directes a escala internacional.

–La *Plana de Lleida* pot aprofitar les millores d'accessibilitat que el seu territori ha experimentat i continuarà tenint a curt termini per reforçar la seva posició estratègica entre Catalunya i la resta del país. Així, l'arribada del tren d'alta velocitat dos anys abans que a la resta de regions catalanes és segurament el revulsiu per aquesta recol·locació de la Plana de Lleida, a la qual cal afegir

Mapa 1 Regions i comarques de Catalunya

Taula 1 Regions de Catalunya, magnituds bàsiques

	Regió Metropolitana de Barcelona	Comarques Centrals	Regió de Girona	Camp de Tarragona	Plana de Lleida	Alt Pirineu i Aran	Terres de l'Ebre	Catalunya
Nombre de municipis	164	165	208	131	149	77	52	946
Nombre de Comarques	7	5	7	6	6	6	4	41
Superfície (km²)	3.235,6	5.606,6	5.569,5	2.997,7	5.538,3	5.685,6	3.261,9	31.895,2
Població 2001	4.390.390	427.645	553.661	451.902	299.079	62.662	157.771	6.343.110
Densitat (hab. 2001/km²)	1.356,9	76,3	99,4	150,7	54,0	11,0	48,4	198,9
Creixement 1991-2001	125.968	25.819	54.547	64.850	6.333	3.280	2.819	283.616
% creixement 1991-2001	2,87	6,04	9,85	14,35	2,12	5,23	1,79	4,47
Creixement natural 2000	7.364,00	-58,00	743,00	1.004,00	-294,00	-202,00	-406,00	8.151,00
% sobre població 2001	0,17	-0,01	0,13	0,22	-0,10	-0,32	-0,26	0,13
Creixement migratori intern 2000	-12.339,00	2.431,00	3.626,00	7.130,00	-785,00	229,00	628,00	920,00
% sobre població 2001	-0,28	0,57	0,65	1,58	-0,26	0,37	0,40	0,01
Immigració externa 2000	18.916,00	2.427,00	5.604,00	2.539,00	1.824,00	400,00	2.223,00	33.933,00
% sobre població 2001	0,43	0,57	1,01	0,56	0,61	0,64	1,41	0,53
PIB 2001 (milions d'euros 1995)	65.051,2	5.125,7	8.097,8	7.006,1	4.423,1	1.082,8	3.216,4	94.003,1
% participació PIB Catalunya 2001	69,20	5,45	8,61	7,45	4,71	1,15	3,42	100,00
Creixement acumulat 1995-2001 (1995=100)	123,15	119,71	122,06	121,68	119,81	117,43	122,42	122,50
% PIB primari 2001	0,42	3,35	2,55	2,16	11,62	3,86	5,77	1,64
% PIB indústria 2001	30,81	38,04	22,95	35,34	21,93	25,47	58,37	31,33
% PIB construcció 2001	6,11	9,85	9,82	9,08	9,95	15,99	8,09	7,21
% PIB serveis 2001	62,67	48,76	64,68	53,42	56,51	54,68	27,77	59,82
PIB/Habitant 2001 (euros 1995)	14.816,72	11.985,88	14.625,92	15.503,58	14.789,07	17.280,01	20.386,51	14.819,72
Població Ocupada Resident 1996	1.509.502	154.158	205.612	151.146	108.420	23.639	52.175	2.204.652
PIB/POR 1996	43.094,48	33.249,65	39.383,89	46.353,19	40.795,98	45.805,66	61.646,38	42.638,52
Llocs de Treball Localitzats 1996	1.525.090	146.936	201.412	144.507	104.506	20.899	49.585	2.192.935
PIB/LTL 1996	42.654,01	34.883,90	40.205,15	48.482,77	42.323,89	51.811,09	64.866,39	42.866,34
Renda familiar disponible per habitant 1996 (euros corrents)	11.005	11.184	12.318	11.389	11.813	13.049	10.402	11.198
Centres d'ensenyament infantil i primari curs 2000-01	1.763	275	340	253	254	67	98	3.050
Centres d'ensenyament secundari curs 2000-01	778	82	89	77	63	15	26	1.130
Llits d'hospital per 1.000 habitants	5,1	5,0	4,6	6,0	4,1	4,6	4,5	5,0
Places de serveis socials per a discapacitats 2001	1.432	151	285	566	350	0	30	2.814
Places per 10.000 habitants 2001	3,26	3,53	5,15	12,52	11,70	0,00	1,90	4,44
Serveis socials per a gent gran. Places de residència 2001	25.927	3.632	3.676	2.348	2.371	663	454	39.071
Places per 10.000 habitants 2001	59,05	84,93	66,39	51,96	79,28	105,81	28,78	61,60
Sòl urbà (hectàrees)	52.666	12.203	17.071	12.417	7.410	2.383	4.411	108.561
Sòl urbanitzable (hectàrees)	26.170	5.068	12.216	5.552	1.428	822	3.582	54.838
Sòl no urbanitzable (hectàrees)	244.663	543.352	527.662	281.803	544.991	565.358	318.202	3.026.031
Sòl urbà (%)	16,28	2,18	3,07	4,14	1,34	0,42	1,35	3,40
Sòl urbanitzable (%)	8,09	0,90	2,19	1,85	0,26	0,14	1,10	1,72
Sòl no urbanitzable (%)	75,63	96,92	94,74	94,01	98,40	99,44	97,55	94,88
Superfície PEIN (hectàrees)	61.611	89.895	170.827	42.036	24.198	186.309	69.867	644.742
% superfície PEIN sobre total	19,04	16,03	30,67	14,02	4,37	32,77	21,42	20,21

■ superior a 2 vegades la mitjana
■ entre la mitjana i 2 vegades la mitjana
■ entre la mitjana i la meitat de la mitjana
■ inferior a la meitat de la mitjana

En les variables absolutes s'ha considerat la mitjana com la divisió del total de Catalunya entre 7 (les 7 regions)
 En les variables relatives s'ha considerat la mitjana com la divisió del total de Catalunya entre 2. En el cas de l'increment acumulat del PIB s'ha restat prèviament 100 als valors totals de Catalunya.

Elaboració pròpia a partir de les següents fonts:

- Nombre de municipis i comarques, creixement natural i migratori, immigració, renda familiar disponible per càpita, centres d'ensenyament primari, centres d'ensenyament secundari, llits d'hospital per 1.000 habitants, places de serveis socials per a discapacitats i per a gent gran: Institut d'Estadística de Catalunya: "Anuari Estadístic de Catalunya 2002"
- Superfície, població, població ocupada resident i llocs de treball localitzats: Institut d'Estadística de Catalunya. <http://www.idescat.es>.
- Producte interior Brut (PIB): Caixa de Catalunya: "Estimació del PIB comarcal 2001" (http://www.caixacat.es/caixacat/cat/ccpublic/particulars/publica/pb_aec_02.htm) Dades provisionals. Quantitats expressades en milions d'euros constants de 1995.
- Classificació del sòl: Generalitat de Catalunya, Departament de Política Territorial i Obres Públiques: "Superfícies segons la classificació del sòl per comarques, 2001" <http://www.gencat.es/ptop/estadis/sintesi/html/sint3.htm>. No es disposa de dades de sòl urbanitzable per a la comarca el Priorat (Camp de Tarragona) ni per a la Vall d'Aran
- Superfície PEIN: Generalitat de Catalunya, Departament de Medi Ambient: "El Pla d'Espais d'Interès Natural". Superfície per municipis 2001. <http://www.gencat.net/mediamb/pn/cpein.htm>

la conversió definitiva de la carretera N-II en autovia i l'enllaç amb l'Eix Transversal, que, a més de servir al sistema urbà de Lleida, afavoriran també l'àrea Guissona-Cervera-Tàrrrega. A aquestes connexions est-oest s'ha de sumar les esperades actuacions en sentit nord-sud, en especial la millora de la carretera N-240 entre Lleida i Osca, i la construcció de l'autovia Pamplona-Lleida-Tarragona que, juntament amb les millores d'accés al Pirineu, poden convertir la Plana de Lleida en nus estratègic de comunicacions. El projectat aeroport d'Almacelles reforçaria encara més aquest paper.

- L'*Alt Pirineu i Aran* és, en aquest escenari, la regió que possiblement presenta més dificultats per convertir la seva situació geogràfica en una potencialitat de desenvolupament. Tot i així, la superació de la imatge de barrera, tant orogràfica com fronterera, permet reinterpretar la seva posició com a centre d'una euroregió formada per Midi-Pyrénées, Llenguadoc, Rosselló, Aragó i Catalunya, i com a contrapunt de les àrees densament poblades de Barcelona, Toulouse, Montpeller i Saragossa. El desenvolupament d'aquest paper passa, però, per la millora de la major part de les seves infraestructures viàries i ferroviàries i dels serveis que suporten aquestes darreres, així com per l'equiparació en la dotació d'altres elements bàsics generalitzats a la resta de regions com són bona part d'infraestructures de telecomunicacions.
- Les *Terres de l'Ebre*, de manera molt similar al Camp de Tarragona, poden aprofitar la seva situació a la cruïlla dels eixos mediterrani i de l'Ebre. Com s'ha apuntat en aquell cas, l'existència d'importants infraestructures viàries (A-7 i N-340) així com la potenciació de les ferroviàries (corredor mediterrani) són els elements de partida que han d'aprofitar les Terres de l'Ebre per potenciar la seva funció articuladora dels territoris que l'envolten.

b) Coneixement

El segon gran element destacat per totes les regions com a potencial per al seu desenvolupament és el del coneixement, el qual prové del nivell de formació i de la informació que rep la seva població.

Així, d'una banda, l'extensió de l'oferta formativa, especialment de nivell superior, que s'ha produït a les terres catalanes durant els darrers anys ha estat un element clau en l'increment de les capacitats dels seus habitants. La creació de noves universitats i, sobretot, la proliferació de facultats i escoles universitàries arreu del territori ha permès aquest augment generalitzat del

nivell de formació. Al seu costat, l'increment del nivell de vida i de programes d'ajut que han fet possible que aquesta població invertís una major part de temps i de recursos en la seva formació, la major capacitat de desplaçament i l'augment de les possibilitats d'intercanvi a escala internacional han contribuït en la mateixa direcció. Aquest fet, i malgrat l'existència de problemes com el remarcat per les Comarques Centrals de descapitalització dels recursos humans més qualificats des de les àrees menys desenvolupades a favor de les regions més actives econòmicament, és el que permet a les regions catalanes comptar amb una població que, a més de conèixer la realitat quotidiana del seu territori, és capaç d'analitzar-lo des d'una òptica qualificada.

D'altra banda, l'explosió per a les possibilitats d'informació que han comportat els avenços en les tecnologies de telecomunicacions ha fet possible a aquesta mateixa població estar exhaustivament informada no sols respecte a la seva pròpia realitat, els seus problemes i les seves oportunitats, sinó també sobre allò que es fa en altres indrets i, el que és més important, sobre com es fa.

Formació i informació esdevenen d'aquesta manera dos elements fonamentals per tal que les regions catalanes coneguin, reflexionin, comparin, discuteixin i proposin sobre la seva realitat territorial.

c) Recursos

Totes les regions destaquen d'una manera o una altra els seus recursos naturals i econòmics com a elements clau en el seu desenvolupament territorial.

Els recursos naturals, a diferència d'èpoques precedents, són considerats ara no pel seu potencial de desenvolupament a partir de l'explotació directa de les seves riqueses materials (dels boscos, dels rius, del subsòl), sinó sobretot per la revalorització d'alguns elements fins fa poc menyspreats: el paisatge, els espais protegits, les reserves naturals, etc. Aquests elements passen a ser valorats per la seva capacitat per ordenar el territori de manera equilibrada i sostenible, per incrementar la qualitat de vida de la població, com a reclam d'atracció turística i de l'activitat econòmica o, simplement, com a signe d'identitat.

En són exemples la voluntat de la Regió Metropolitana de Barcelona de potenciar el creixement compacte i amb mixtura d'usos de les principals ciutats, i de fre-

nar el desenvolupament de noves implantacions urbanes d'aquells elements que puguin ser localitzats en aquests nuclis; la de les Comarques Centrals d'inventariar i regular el territori i de caracteritzar-lo partint d'unitats de paisatge, i d'elaborar un projecte d'ordenació específic i un pla de gestió dels espais agro-forestals que tingui en compte les connexions ecològiques i paisatgístiques; la de la Regió de Girona de preservar la diversitat paisatgística que representen els espais costaners, agraris i forestals de l'amenaça que suposa l'actual model d'urbanització; la del Camp de Tarragona de revaloritzar els espais lliures, no urbanitzats, com a salvaguarda de la qualitat de vida en un medi cada cop més antropitzat; la de la Plana de Lleida de potenciar els espais d'interès naturals, els sòls productius, les lleres dels rius i els espais hidrogràfics, així com de fomentar el desenvolupament i l'ocupació del territori de manera sostenible; la de l'Alt Pirineu i Aran de compatibilitzar l'activitat turística amb la sostenibilitat ambiental; i la de les Terres de l'Ebre, on, a més de l'aferrissada defensa del patrimoni que representa el riu, i el paisatge i les formes de vida que porta aparellats, es vol optar també per un model que faci compatible l'activitat turística amb la preservació del medi.

Al costat d'aquest paper atorgat als recursos naturals, els recursos econòmics són considerats com a actius que han de servir no sols com a sustentació per al desenvolupament dels territoris, sinó també, i sobretot, com a elements d'especialització, identificació i potenciació de cada regió.

En aquest sentit, la Regió Metropolitana de Barcelona gaudeix d'una posició de privilegi en disposar d'una base econòmica prou diversificada i unes infraestructures de suport a la producció que li permetran exercir segurament les funcions de més alta jerarquia i mantenir la seva supremacia en quantitat (70% del PIB) i qualitat en la seva aportació econòmica al conjunt de Catalunya.

La resta de regions opten de manera més decidida per destacar els seus principals actius tot seguint els criteris d'especialització i identificació destacats més amunt. Així, les Comarques Centrals assenyalen tant la seva important base industrial com l'agrària i forestal i la possibilitat de potenciar-la a partir de la integració de totes les fases dels processos productius que les afecten, tot dotant-se d'aquells elements la manca dels quals ha representat fins ara un fre en aquest sentit: xarxes de cooperació, canals de comercialitza-

ció, oficines de promoció econòmica, suport a la formació i la investigació o serveis a les empreses; la Regió de Girona té la capacitat de combinar la seva activitat turística amb un desenvolupament industrial dotat del necessari suport infraestructural i desenvolupat en coherència amb el model territorial desitjat; de manera molt similar, el Camp de Tarragona destaca la possibilitat de reorientar el seu sistema industrial per fer-lo més compatible amb la resta d'activitats, especialment amb la turística; la Plana de Lleida, per la seva banda, compta amb una important base agrària que pot ser potenciada amb la dotació dels elements de suport –transport, logística, formació, investigació– necessaris per a la seva modernització; l'Alt Pirineu disposa d'un patrimoni natural i cultural capaç de potenciar la seva activitat turística i perfectament compatible amb altres activitats pròpies de la regió, com són l'agricultura i la ramaderia; finalment, les Terres de l'Ebre afegixen a una producció agrícola de qualitat la possibilitat de desenvolupar una indústria diversificada i una activitat turística adaptada al seu model de desenvolupament.

d) Voluntat

Finalment, hom pot identificar en els diagnòstics i propostes de les set regions l'existència d'una voluntat, no únicament dels principals agents polítics i socials, sinó, en molts casos, de la majoria de la població d'aquestes regions, de dissenyar i liderar el seu propi projecte de desenvolupament territorial.

Aquesta voluntat és fruit de la creixent presa de consciència de la seva situació, els seus problemes i les seves necessitats, però també de les seves potencialitats i de la seva pròpia capacitat. L'augment del nivell d'informació a tots els territoris ha permès aquesta conscienciació, i no únicament ha mostrat la conveniència d'assumir la responsabilitat del seu propi projecte, sinó que també ha alertat dels riscos de no fer-ho. L'increment del nivell de formació, per la seva banda, ha permès conèixer els mecanismes necessaris per fer efectiva aquesta voluntat.

El ressò que, a tall d'exemple, han tingut les mobilitzacions de la població de les Terres de l'Ebre en contra del Plan Hidrológico Nacional ha estat, al seu temps, estímul per a molts altres territoris per tal de reflexionar, prendre posició i reclamar la capacitat per fer efectives les seves propostes. Més enllà de la reivindicació específica sobre el manteniment d'uns cabals mínims

que garanteixin el futur del medi, de l'activitat tradicional i dels mitjans de vida de la seva població, les mobilitzacions en defensa de l'Ebre han mostrat la capacitat d'una població per pensar un model de desenvolupament i per reclamar el seu dret a fer-lo efectiu.

Quan al coneixement més directe del territori que sempre ha caracteritzat els seus pobladors s'ha afegit el de les fórmules necessàries per elaborar propostes, fins ara reservat a altres instàncies, la consciència que és des del propi territori des d'on es poden realitzar les millors aportacions per al seu disseny i desenvolupament ha fet sorgir en el conjunt de regions catalanes aquesta voluntat de ser els responsables del seu propi projecte.

Les regions catalanes mai no havien experimentat de manera generalitzada un volum tan gran de transformacions en aquests quatre camps com el que viuen en l'actualitat. I, el que és més important, el fet que es produeixin de manera simultània i afectant tots els territoris permet gaudir de les sinèrgies que es desprenen de la seva interacció. D'aquesta simultaneïtat i d'aquesta interacció ha sorgit a totes les regions la capacitat per reinterpretar les seves potencialitats i, d'aquesta manera, transformar la posició en posicionament, el coneixement en projectes, els recursos en productes i la voluntat en accions.

1.2 Requeriments

Aquestes potencialitats es presenten, però, acompanyades de nombrosos reptes que les diverses regions hauran d'afrontar per tal d'assolir els seus objectius de desenvolupament territorial. Així, es poden observar, en primer lloc, uns elements propis de cada sistema que, si bé poden arribar a ser de gran importància per al benestar i per a la garantia de desenvolupament local, responen a característiques específiques i que, per tant, requeriran tractaments concrets i individualitzats per a cada cas.

Entre aquests elements són freqüents els que fan referència a aspectes com la necessitat de corregir certs impactes ambientals produïts en punts concrets dels territoris, les millores de determinats punts de les respectives xarxes viàries (bàsicament de vertebració interior, però en algunes ocasions també de connexió amb l'exterior), les mesures que afecten a l'activitat econò-

mica (especialment les tendents al manteniment i la modernització de sectors tradicionals de gran pes en la base econòmica, o les referents a la seva diversificació) i la promoció d'ofertes turístiques associades als patrimonis naturals o culturals respectius.

La seva especificitat, però, juntament amb el baix nivell d'interrelació amb la resta d'àmbits que comporten, obliga a fer-ne un tractament molt resumit en aquest article, tot remetent als articles anteriors dedicats a cada regió per obtenir un major nivell de detall.

Al costat d'aquests elements propis se'n poden observar d'altres comuns a totes les regions, no únicament perquè la problemàtica que presenten és molt similar, sinó sobretot perquè requereixen de fórmules de tractament similars, de caire general i dutes a terme a escala superior a la del seu propi àmbit.

Els elements més destacats i les necessitats apuntades en aquest sentit poden ser aplegats en sis grans grups.

a) Creixement urbanístic accelerat i sovint descontrolat

Malgrat les importants millores en la qualitat de l'urbanisme de molts municipis produïdes durant els darrers anys, especialment a partir de la constitució dels ajuntaments democràtics l'any 1979, s'ha pogut observar, al mateix temps, un important procés de creixement urbanístic que afecta, en les diverses variants, totes les regions. No és tant el volum, necessari en molts casos per tal d'atendre unes demandes de quantitat i qualitat d'habitatge que havien acumulat importants dèficit durant les dècades precedents, com, sobretot, la forma en què ha tingut lloc aquest creixement, que ha portat a un consum indiscriminat de sòl a totes les regions catalanes. A banda del debat sobre els orígens d'aquest procés, les seves causes i la capacitat o incapacitat de les administracions per tal de controlar-lo, es poden destacar dues necessitats bàsiques per tal de fer front durant els propers anys a la problemàtica que aquest desenvolupament urbanístic ha provocat:

–Planificació i ordenació del territori, en tots els casos a escala regional, i en molts d'altres també al municipi, ja que en determinats àmbits el nombre de localitats que disposen d'alguna figura de planejament és encara molt baix. Així, dels 946 municipis de Catalunya, en l'actualitat únicament 246 tenen un Pla

General d'Ordenació Urbana (més o menys actualitzat), 458 disposen de normes subsidiàries, 84 només compten amb delimitació de sòl urbà i 158 no tenen cap figura de planejament.

–Dotar-se d'un model territorial basat en principis d'urbanització compacta i amb mixtura d'usos, i en la identificació i protecció d'espais lliures. Les propostes d'un model polinuclear articulat a partir de nuclis compactes i prou diversos com per garantir l'oferta de les funcions urbanes en el seu interior són comunes a totes les regions.

b) Dèficit d'infraestructures

La dotació d'infraestructures mostra importants diferències en funció de l'àmbit territorial i, per tant, requeriments també diversos en cada cas. Tot i així, es poden detectar algunes necessitats comunes, com serien:

- Foment de les infraestructures de comunicacions terrestres, tant viàries com ferroviàries, i de telecomunicacions, tot potenciant-les, a més, com a elements d'ordenació territorial.
- Garantia d'un elevat grau d'accessibilitat a tots els punts del territori, tot tenint en compte que les xarxes de transport i comunicacions de gran capacitat han d'estar sustentades per xarxes de capillaritat que permetin l'articulació de les diverses escales territorials.
- Garantia que les infraestructures concebudes a una determinada escala beneficien, o com a mínim no perjudiquen, la resta d'escales territorials. Tal seria el cas, per exemple, del tren d'alta velocitat, però també de moltes de les infraestructures de comunicació de l'Alt Pirineu o de les Terres de l'Ebre.
- Consideració no únicament de les demandes de transport de persones, sinó també de la creixent importància de les mercaderies, especialment en determinats nodes estratègics, com ara la gran àrea logística que conformaran la ZAL, el port i l'aeroport de Barcelona a l'àrea del delta del Llobregat.
- Compliment dels terminis previstos per a l'execució de les obres.

c) Problemàtica relacionada amb el transport i la mobilitat

La mobilitat i el transport, a banda de les necessitats infraestructurals de caire general que ja s'han apuntat i les que puntualment es donin en cada àmbit, presenten també determinades necessitats de gestió, una

part de les quals, val a dir, ja han trobat resposta en alguna de les regions:

- Redacció de Plans de Mobilitat per a tots els territoris, plans que estiguin elaborats a partir de criteris de sostenibilitat.
- Creació d'autoritats de transport d'àmbit supramunicipal, seguint l'exemple de l'Autoritat del Transport Metropolità a l'àrea de Barcelona, el Consorci del Transport del Camp de Tarragona o el projecte de consorci per a l'àrea de Lleida.
- Foment del transport col·lectiu i els mitjans sostenibles (anar a peu, en bicicleta, etc.).
- Foment de la intermodalitat i la integració de les diverses xarxes de transport, parant atenció tant a les combinacions de transport públic-públic com a les de públic-privat.

d) Manca de polítiques de foment de la sostenibilitat

És comuna a totes les regions l'existència d'una problemàtica ambiental derivada de les mancances en la planificació territorial i urbanística, així com d'un important dèficit pel que fa als serveis associats a les polítiques mediambientals. És necessari, en aquest sentit:

- Dotació de les eines de planejament necessàries per garantir la protecció i la gestió eficaç del medi ambient.
- Foment del concepte de paisatge com a patrimoni natural i cultural, com a recurs per al desenvolupament econòmic i com a element de qualitat de vida; de l'adopció de criteris de sostenibilitat en la planificació i la gestió territorial, així com de la dotació dels instruments necessaris per al seu seguiment, com podrien ser, a més de l'esmentat planejament, els observatoris ambientals.
- Establiment dels mecanismes d'estalvi energètic i gestió de residus que permetin reduir la petjada ecològica dels territoris.
- Foment i extensió territorial de la recollida de residus i dotació dels equipaments necessaris per al seu reciclatge posterior.

e) Dificultat d'integració social i d'accés a l'habitatge, els serveis i els equipaments

La dificultat d'accés a l'habitatge així com a determinats serveis i equipaments és també força variable en

funció de les regions. La seva estructura física, el poblament o les característiques de la seva base econòmica són elements que determinen el nivell i l'eficàcia de la seva dotació. En tots els casos, però, es poden detectar algunes necessitats primordials:

–Adopció de mesures de foment de l'habitatge basades en quatre aspectes bàsics:

- recuperació dels centres històrics,
- promoció de l'habitatge de lloguer,
- promoció de l'habitatge de protecció oficial,
- promoció d'habitatge per a col·lectius amb necessitats especials, principalment per a la gent gran.

–Creació d'una xarxa territorial de serveis socials basada en el principi de subsidiarietat, però que no deixi de banda criteris d'eficiència. És a dir, promoció dels mecanismes que garanteixin l'accés a aquests serveis tant a escala municipal com supramunicipal, ja sigui:

- per major dotació dels serveis socials,
- per millor distribució territorial,
- per increments per accedir-hi,
- per la recerca de fórmules de col·laboració de caire supramunicipal.

–Atenció, informació i formació per tal que determinats col·lectius no es vegin privats de gaudir d'aquests serveis i equipaments, ja sigui per l'existència de barreres físiques, bé per l'existència de barreres culturals.

–Foment de les mesures d'integració dels immigrants, no únicament a partir de l'accés als serveis i equipaments exposat abans, sinó també facilitant les oportunitats de feina, habitatge i participació que permetin la permeabilització social i evitin la formació de ghettos.

–Incentivació de la participació ciutadana en la presa de decisions, per tal que les demandes de la població puguin ser recollides directament pels responsables polítics, però també per involucrar la ciutadania en els processos de transformació de la societat.

f) Ineficiències de l'estructura i mapa administratius

Finalment, l'estructura i el mapa administratius, malgrat mostrar particularitats significatives per a cada àmbit, requereixen una revisió global, la qual hauria de

prendre en consideració com a mínim les necessitats següents:

–Creació d'òrgans administratius a escala regional, intentant, però, el major encaix i simplificació possible dintre del complex entramat de nivells administratius existent en l'actualitat.

–Foment tant de fórmules de col·laboració supramunicipal com de creació d'entitats municipals descentralitzades, especialment en les àrees de poblament més dispers, com és el cas, sobretot, de l'Alt Pirineu i Aran.

2 Articulació

Al llarg dels darrers anys s'ha fet evident un notable augment del nivell d'integració de les regions catalanes. Els increments d'accessibilitat aconseguits gràcies a la realització de noves infraestructures de comunicació, juntament amb la revolució en el terreny de les telecomunicacions, ha permès aquesta intensificació en les relacions fins a arribar a configurar un territori que, en molts aspectes, funciona de manera integrada, i que, a més, respon de manera creixent al que ha estat descrit com a model en xarxa.

Les evidències de l'increment de relacions entre els àmbits són nombroses: segons dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya, entre els anys 1988 i 2001, i sobre una població gairebé estable, la immigració anual de població provinent de la resta de províncies catalanes es va multiplicar per 1,55 a Lleida, per 1,93 a Tarragona, per 2,09 a Girona i per 2,12 a Barcelona. Al mateix temps, els moviments quotidians mostren increments igualment notables: entre el 1986 i el 1996 la proporció de residents que es desplaçaven diàriament a treballar a fora de la seva província es va multiplicar per 2,3 a les províncies de Girona i Lleida i per més de tres a les de Barcelona i Tarragona.

Però l'increment de relacions és constatable també a partir de la proliferació territorial de nombroses empreses industrials i de serveis que abans buscaven únicament la centralitat i l'accessibilitat de Barcelona, o a partir de l'expansió de l'ensenyament universitari, o de la mateixa oferta cultural i de lleure, programada ja per a una població que supera els límits tradicionals d'aquestes regions. L'estrenyiment de relacions entre els sistemes urbans ha estat tan profund que en moltes ocasions arriben a desdibuixar-se els seus límits tradicionals.

2.1 Posicionament

Davant d'aquest escenari, cadascuna de les regions catalanes veurà segurament alterades en el futur les seves relacions amb la resta, com de fet ja ha succeït al llarg dels darrers anys. Les principals alteracions en aquest sistema de relacions vindran condicionades pel posicionament que han dissenyat les pròpies regions a partir de l'establiment d'uns principis de desenvolupament territorial que cal seguir.

En general, es poden observar alguns elements clau que guien aquestes preses de posició:

- L'interès de tots els àmbits territorials de dotar-se dels instruments de planificació i gestió territorial necessaris per modificar la forma en què s'ha produït fins al moment l'expansió urbanística, sovint desordenada i sense respondre a un model territorial concret. Els proposats models d'urbanització compacta i amb consideració dels espais lliures com a elements principals en l'ordenació del territori poden trencar la tendència actual d'expansió, basada en la recerca tant d'habitatge més barat fora de les àrees més densificades (i molt especialment l'àrea barcelonina) com d'uns valors ambientals que, sovint, queden malmesos arran d'aquesta ocupació i de la manca de criteris d'ordenació que els protegeixin.
- El desig expressat de no convertir-se en àrees de forta especialització residencial en funció d'altres àmbits, com comença a succeir en algunes de les zones més properes a la regió de Barcelona com a conseqüència de la seva expansió progressiva, la qual, d'altra banda, pot experimentar un salt important arran de l'entrada en funcionament del tren d'alta velocitat.
- La disminució, en termes relatius, de l'avantatge de la regió de Barcelona pel que fa a accessibilitat; aquest fet, fins al moment, ha estat factor determinant en la localització d'un important volum d'activitat econòmica i, en equilibrar-se amb la resta de territoris, pot aprofitar la més gran disponibilitat d'espai, els preus inferiors del sòl o qualsevol altre factor local d'avantatge comparatiu per instal·lar-s'hi.
- En el mateix sentit, la progressiva disminució de les diferències existents entre les dotacions dels diversos sistemes territorials d'elements de suport a l'activitat, com ara la formació, els serveis especialitzats a les empreses o les zones logístiques.
- La comprensió per part de tots els àmbits territorials de les implicacions que el canvi d'escala territorial

comporta per a la seva estructura econòmica, amb la voluntat d'una certa diversificació que garanteixi la seva autonomia, però també d'especialitzar-se en aquells sectors per als quals disposen d'un avantatge comparatiu fins a un nivell que respongui a les necessitats d'una escala territorial superior.

- La voluntat de controlar una utilització turística del territori que, a banda dels beneficis que aporta com a font d'ingressos, té un fort component d'estacionalitat i comporta no solament una gran ocupació del sòl, sinó també un fort encariment de l'habitatge per als residents.
- La voluntat dels diversos àmbits d'estrènyer les seves relacions entre ells i amb altres zones exteriors, alliberant-se de bona part dels condicionants que, fins al moment, obligaven al seu pas per la regió de Barcelona. La construcció i el reforçament d'importantes infraestructures que trenquen la tradicional centralitat de la regió de Barcelona permetrà aquestes relacions directes. Però, a més, la millora en infraestructures i equipaments de relació amb l'exterior, que vindran a sumar-se a les de la regió de Barcelona, com són els ports i els aeroports, redibuixarà probablement el mapa de fluxos de persones i de mercaderies i, amb això, de relacions econòmiques entre els territoris.

Aquests elements suposaran segurament les principals transformacions pel que fa al posicionament i l'establiment del sistema de relacions de les regions catalanes, i representaran probablement un canvi de tendència important en la manera que s'han produït fins ara.

Al costat d'aquests elements de posicionament comuns a tots els territoris, les pròpies regions han apuntat de manera més o menys explícita quines relacions voldrien establir amb la resta d'àmbits i, de manera molt especial, amb la regió de Barcelona.

Així, d'una banda, es pot observar en tots els sistemes urbans la voluntat d'aprofitar els futurs increments d'accessibilitat per intensificar i diversificar les relacions amb la resta d'àmbits.

- El *Camp de Tarragona* vol aprofitar la seva localització estratègica per desenvolupar un paper de frontera entre els sistemes urbans de Catalunya –principalment el de la regió de Barcelona– i la resta dels Països Catalans. Al mateix temps, però, es pretén incrementar les relacions a escala internacional a partir d'un major aprofitament del seu aeroport.

- En el cas de la *Plana de Lleida*, les relacions més importants en l'actualitat es mantenen amb l'Alt Pirineu, pels condicionants físics i administratius existents, i amb la regió de Barcelona, a través dels eixos de Manresa i Igualada, i bàsicament com a mercat exterior de proveïdors i clients així com per la utilització del seu port barceloní com a via de sortida de part de la seva producció. Tot i així, existeix la voluntat d'incrementar les relacions amb les Comarques Centrals i la Regió de Girona, tot aprofitant l'increment d'accessibilitat que representarà la finalització de l'Eix Transversal; amb el Camp de Tarragona, bàsicament a partir de la utilització del seu port com a segona sortida per mar dels seus productes; amb les Terres de l'Ebre, a causa de l'eix que constitueix la C-12; i amb la Franja de Ponent i fins i tot amb Saragossa, amb l'entrada en funcionament del tren d'alta velocitat.
- En el cas de l'*Alt Pirineu* les relacions actuals, a més de les existents amb la Plana de Lleida, venen marcades fortament pels intercanvis amb la regió de Barcelona, no sols com a mercat per a la compra i la venda de productes, sinó també per l'afluència de població barcelonina a les instal·lacions turístiques pirinenques. Aquestes relacions, que es poden enfortir properament gràcies a la potenciació del servei ferroviari entre les dues zones, han de ser compatibles, però, amb les desenvolupades amb altres àmbits. Per la configuració de la regió de l'Alt Pirineu, aquestes relacions apunten a més territoris fora de Catalunya, especialment a les regions pirinenques limítrofes, de característiques i necessitats molt similars a les seves.
- A la *Regió de Girona*, per la seva banda, existeix una especial preocupació no tant per augmentar el volum de relacions amb els altres àmbits com per redefinir el seu paper en aquest sistema de relacions. Així, la important dotació d'infraestructures de comunicació de què disposa (o disposarà en un futur immediat) pot ser aprofitada d'una manera més beneficiosa per als interessos de la regió. De la mateixa manera, les activitats econòmiques, especialment les industrials, responen sovint a patrons de localització lineals al llarg d'aquestes vies, per la qual cosa necessiten un replantejament a escala regional.
- De la mateixa manera, a les *Comarques Centrals* no únicament existeix una voluntat per estrènyer les relacions amb la resta d'àmbits territorials sinó, sobretot, per cohesionar el seu propi territori, fortament condicionat per la seva orografia i la proximitat a la regió de Barcelona, que tendeixen a fomentar l'estructura

radial envers aquesta. S'aspira, d'aquesta manera, a combinar l'actual vinculació amb la Regió Metropolitana de Barcelona amb l'enfortiment de l'estructura regional.

- Finalment, les *Terres de l'Ebre* volen aprofitar els recents canvis en l'accessibilitat que ha experimentat i continuarà experimentant la regió durant els propers anys per fer sorgir una nova centralitat polinuclear formada pel triangle Tortosa-Amposta-l'Aldea per tal de combinar el potencial de la seva posició estratègica entre l'arc mediterrani i l'eix de l'Ebre amb les mesures que permetin reduir el relatiu aïllament en què es veuen submergides les comarques interiors.

D'altra banda, aquest increment de relacions ha de portar associat un repartiment equilibrat i consensuat de les funcions de cada territori, tant pel que fa a la població com a l'activitat, tot evitant la subordinació i la dependència de cap territori respecte a la resta. En aquest sentit, es vol evitar que els esmentats increments d'accessibilitat generin la conversió exclusiva en zona residencial dels diversos sistemes urbans a partir d'una concentració d'activitat a d'altres àrees, especialment la regió de Barcelona, o l'especialització en sectors d'activitat molt concrets, com ara el turisme, al mateix temps que es busquen activitats més adients a les característiques de cada àmbit.

Apuntaven en aquesta direcció les propostes del Camp de Tarragona, de correcció dels desequilibris existents a l'interior del seu àmbit, de diversificació de la seva base econòmica i de potenciació de les relacions amb l'exterior; de la Plana de Lleida, d'exercir un paper destacat en el sector agrari i el logístic, aquest darrer com a complementari del de Barcelona; de l'Alt Pirineu, amb la millora de l'accessibilitat i els serveis per a tot el seu territori, i la voluntat d'incrementar les relacions amb la resta de regions pirinenques; de la Regió de Girona, amb un replantejament global de la disposició i utilització de les seves infraestructures i equipaments actuals en benefici de la pròpia regió; de les Comarques Centrals, de frenar la descapitalització dels recursos humans més qualificats, que en l'actualitat mostren una clara tendència a exercir la seva activitat a l'àrea de Barcelona; i de les Terres de l'Ebre, on les recents mobilitzacions en contra del transvasament de l'aigua del riu ha comportat que la ciutadania hagi pres consciència de la necessitat d'elaborar una estratègia territorial pròpia i no dependent de les dinàmiques d'altres punts de Catalunya o de la resta del país.

2.2 Encaix

Les propostes contingudes en aquestes preses de posició han de tenir en compte, però, l'existència d'una sèrie d'elements que afecten el conjunt de sistemes urbans no tant en allò que fa a la seva coincidència d'interessos i fórmula de tractament, sinó a les relacions existents entre ells. Es tracta d'elements que cal coordinar i fer compatibles entre els territoris i que, per tant, requereixen d'un tractament des d'una òptica englobadora que permeti la seva racionalització i ordenació per tal de potenciar estratègies de col·laboració i evitar possibles conflictes d'interessos.

Cal, en aquest sentit, analitzar, debatre i consensuar la forma en què s'ordenen i es fan compatibles els desenvolupaments dels territoris en aspectes que afecten tant la població i els serveis que aquesta necessita com la localització de les activitats productives i els mitjans de què disposen per relacionar-se entre ells.

a) La població i els serveis que necessita

Si bé les xifres del darrer Cens de Població indiquen que el 70% dels habitants de Catalunya viu al 10% del seu territori, altres interpretacions, com les provinents dels càlculs de població flotant o població/dia, mostren una imatge molt més fidel a la realitat. En aquesta realitat, un volum considerable de la població resident a les àrees més poblades, principalment a la regió de Barcelona, passa bona part del seu temps, especialment en períodes vacacionals o de cap de setmana, en altres punts del territori català, amb la qual cosa incrementa de fet la població real d'aquests llocs, tot i que en la majoria de casos és amb una marcada estacionalitat. És a dir, els sistemes urbans són "utilitzats" cada vegada més per població que no hi resideix de manera habitual, o, per expressar-ho en altres termes, que no hi està empadronada, amb les implicacions que aquesta situació comporta: fiscals, electorals, etc.

Aquest desequilibri existent entre la població resident habitual i la població flotant, si bé d'una banda representa uns ingressos significatius per a unes zones que en una altra situació podrien arribar a tenir serioses dificultats per trobar fonts de riquesa alternatives, d'altra banda deixa al descobert importants desajusts entre les necessitats d'un grup i les d'un altre. Aquests desajusts es poden observar en els següents aspectes:

–*Serveis i equipaments.* Molts dels serveis i equipaments de les zones d'especialització turística són pensats per tal de satisfer les necessitats de la població visitant, especialment pel que fa a la seva localització, concentrada a les àrees de major recepció i sovint lluny dels centres urbans, i a la seva estacionalitat. És visible, en aquest sentit, la preocupació per tal d'evitar que els residents es vegin privats tant de la proximitat de determinats serveis com del seu funcionament fora de les èpoques de major activitat turística.

–*Habitatge.* La important demanda de residència secundària en moltes zones turístiques, especialment del litoral tarragoní i gironí, però també en punts de l'Alt Pirineu, origina una important pressió sobre el preu del sòl, la qual cosa afecta les possibilitats de la població resident d'accedir a una primera residència. Cal, així, potenciar els mecanismes que garanteixin la igualtat d'accés a la primera residència de tots els ciutadans, independentment del fet que visquin en una àrea turística. La promoció d'habitatge de protecció oficial o de lloguer són les primeres mesures apuntades en aquest sentit.

–*Infraestructures.* En algunes zones d'especialització turística la població que hi accedeix durant els períodes de vacances o de cap de setmana excedeix amb molt el volum dels residents habituals. Moltes de les principals infraestructures d'aquests indrets, principalment viàries, però també d'altres tipus (per exemple, el sanejament), tendeixen a dissenyar-se per garantir l'accés i la demanda de serveis dels turistes, avantposant-les als interessos i les necessitats dels habitants de la zona. Els punts de fricció no es limiten únicament a la població turística, sinó que s'estenen a tots els aspectes en què les infraestructures són destinades a afavorir les relacions entre punts exteriors, i utilitzen el territori per on passen únicament com a suport físic.

La necessitat de reconsiderar les prioritats que s'atorguen a la població resident i a la població flotant o de pas és present en totes les regions, tant pel que fa a les infraestructures com als serveis i a l'habitatge. En aquest context, el paper d'emissor d'aquesta població flotant és desenvolupat bàsicament per les àrees urbanes, i de manera especial per la regió de Barcelona. L'adopció de mesures per tal de pal·liar l'impacte de l'activitat turística sobre les àrees de recepció per part dels territoris afectats obligarà la població provinent dels nuclis emissors a replantejar-se els seus hàbits d'utilització d'uns espais que fins al moment han estat percebuts bàsica-

ment com a una extensió estacional i unifuncional del seu propi àmbit de residència.

b) Localització de l'activitat productiva

L'anàlisi comparada de les propostes de distribució de les activitats productives realitzades per a les diverses regions posa de manifest, una vegada més, la diferenciació entre dos tipus d'activitats clau: les que, tot i ser necessàries, la seva presència en el territori no és desitjada pels particulars; i aquelles altres que es poden qualificar d'atractives perquè la seva presència és desitjada a tot arreu, malgrat que, per les seves característiques, requereixen d'una certa concentració territorial que garanteixi el llinar necessari per fer-les eficients.

Les referències al primer tipus d'activitats han estat més aviat escasses a totes les regions, perquè la decisió sobre la seva distribució correspon segurament a un altre nivell de planificació. Per contra, el segon tipus d'activitats apareix en diverses ocasions, de manera que en alguns casos les seves propostes de localització es dupliquen. Entre els elements d'aquest tipus a què s'ha fet referència al llarg dels informes territorials des- taquen, per exemple:

–L'especialització en el sector agrari, apuntada per la Plana de Lleida, la qual no es basarà únicament en el suport i la modernització de l'activitat agrària, sinó també en el desenvolupament de tota una sèrie de serveis associats que li donin l'esmentat suport. En aquest sentit, regions com l'Alt Pirineu i Aran o les Terres de l'Ebre mostren també un interès en la potenciació de la seva base agrària, que caldrà fer compatible.

–L'especialització en el sector dels transports i la logística, destacada per la Regió de Girona a partir de la creació de dues grans àrees a la Selva i a l'Alt Empordà, però també per la Plana de Lleida –que vol aprofitar els seus futurs increments d'accessibilitat amb la potenciació de la Central Integrada de Mercaderies a Lleida i a Cervera i potenciar les infraestructures ferroviàries per al transport de mercaderies– o per les Comarques Centrals. En aquest context, caldrà avaluar de manera conjunta aquests i altres projectes, com ara el del delta del Llobregat, per tal de racionalitzar un sistema de distribució logística a tota Catalunya.

–La creació de parcs tecnològics, apuntada a la Regió de Girona amb un projecte lligat a la seva universitat,

però que s'haurà de fer compatible amb les voluntats expressades per altres àmbits i amb els parcs ja existents, alguns d'ells a la regió de Barcelona, per tal de no multiplicar de manera excessiva l'oferta d'aquestes instal·lacions.

–El repartiment de determinats serveis d'ensenyament d'alta jerarquia no només pel seu nivell educatiu, sinó també per la seva especialització (determinats mòduls de cicles formatius, etc.). La selecció en la distribució territorial d'aquests nivells més alts d'ensenyament és necessària per tal d'abastar àmbits suficientment extensos que garanteixin el llinar suficient de demanda, i és perfectament compatible amb determinats processos d'especialització dels territoris.

L'existència d'aquestes duplicitats d'oferta, juntament amb les mancances apuntades pel que fa a les activitats menys atractives, requerirà necessàriament d'una tasca d'anàlisi, debat i selecció per tal de decidir sobre la seva localització òptima.

c) Dotació d'infraestructures de comunicació

S'ha pogut observar una clara coincidència en la necessitat de proporcionar els mitjans de comunicació necessaris per tal de garantir les relacions entre tots aquells elements. L'aspecte de major complexitat en aquest sentit no és únicament el de determinar quin model s'adopta per tal de garantir aquestes relacions –en concret, quins elements es consideren d'estructura jeràrquica i com s'estableix aquesta jerarquia, i quins elements es consideren d'estructura homogènia–, sinó també el de decidir sobre quina prioritat es dona a la realització de cadascuna d'aquestes infraestructures.

La definició d'aquest model haurà de tenir en compte les referències fetes als següents aspectes:

–L'*accessibilitat exterior* a partir del reforçament de l'accessibilitat amb els pols internacionals destacada pel Camp de Tarragona; la voluntat de gestionar de manera autònoma el seu aeroport apuntada per la Regió de Girona, o la de la Plana de Lleida de fer efectiu el projecte d'aeroport a Lleida o la realització dels projectes inclosos en l'anomenat Pla Delta a la Regió Metropolitana de Barcelona, són elements que cal incloure en un debat superior sobre com s'organitzen de manera eficient les connexions a l'interior de Catalunya i, sobretot, de Catalunya amb l'exterior.

–*El tren d'alta velocitat i la localització de les seves estacions*, que, a més de les discrepàncies sobre el seu traçat, deixa entreveure alguns conflictes d'interesos quant al nombre i la distribució de les estacions: dues proposades a la Plana de Lleida (al centre de la ciutat de Lleida i al *by-pass* de la ciutat), tres a la Regió de Girona (a Figueres, Girona i a l'aeroport), tres al Camp de Tarragona (Central, la Secuita-Perafort i Salou-Universal's), a les quals cal afegir les localitzades a la regió de Barcelona. L'ordenació del sistema per garantir la seva funcionalitat com a tren d'alta velocitat requerirà de la coordinació i, potser, la simplificació de totes aquestes propostes.

–*El traçat de la xarxa ferroviària convencional i el servei donat a cada tram*, on caldrà fer compatibles i donar prioritat a les demandes sorgides dels diversos àmbits: l'Alt Pirineu, amb el tren rururbà de Puigcerdà a Andorra; la Plana de Lleida, amb les línies Saragossa-Lleida-Cervera-Manresa-Vic-Ripoll-Puigcerdà i Saragossa-Lleida-la Pobla de Segur-Tremp-Vall d'Aran-França; la Regió de Girona, amb la millora del servei Catalunya Express, els corredors ferroviaris Blanes-Girona i el transversal Olot-Figueres o la transformació a ample europeu dels corredors que uneixen la regió de Barcelona amb la frontera francesa; i el Camp de Tarragona, amb la millora de servei de l'eix mediterrani o del sistema de rodalies i dels intercanviadors entre les xarxes de diferent escala.

–*La xarxa viària*, on, de la mateixa manera que succeïa amb la xarxa ferroviària, caldrà compatibilitzar i donar prioritat a les demandes dels diferents àmbits: l'Alt Pirineu, amb els túnels de la Bonaigua i el Salau, i l'Eix Transpirinenc entre la Pobla de Segur i el Pont de Suert; la Plana de Lleida, amb la finalització de l'Eix Transversal i l'autovia N-II, i la construcció de l'autovia Pamplona-Tarragona, que permetrà la connexió ràpida de Lleida amb aquesta ciutat i amb Osca; la Regió de Girona, amb el desdoblament dels eixos Girona-Olot, Girona-Costa Brava, N-II i Eix Transversal; i el Camp de Tarragona, amb l'enllaç de Tarragona amb el litoral nord a través de la variant de la N-340 i l'eix interior port de Tarragona-Valls-Montblanc per la N-340.

–*La xarxa de telecomunicacions*, on les prioritats en el cobriment del conjunt del territori català amb sistemes de banda ampla determinaran en bona mida la capacitat de desenvolupament econòmic de cada àrea, i on aquesta necessitat de cobriment no haurà de passar per alt les importants llacunes existents encara pel que fa a sistemes i tecnologies de capacitat inferior.

Com s'ha apuntat, tots aquests són elements que han aparegut de manera més o menys constant al llarg de les anàlisis dels sistemes urbans, però que requereixen d'un debat i una planificació a escala superior.

La coordinació i compatibilitat dels elements que afecten la població i dels referits a l'activitat productiva o a les infraestructures de comunicació requerirà d'una anàlisi i un tractament que permeti la seva ordenació, tot mirant d'evitar el sorgiment de conflictes entre els territoris i d'aconseguir el major grau de satisfacció tant per a cadascun d'ells com per al conjunt.

Al mateix temps, el procés d'articulació de les regions catalanes seguint aquests principis de compatibilitat i complementarietat ha de ser paral·lel al viscut al seu interior. La descripció de les regions ha permès observar l'existència –en alguns casos clarament consolidada, en d'altres més incipient i en d'altres únicament latent– de sistemes urbans més o menys articulats:

–*Al Camp de Tarragona*, on al costat del triangle Reus-Tarragona-Valls, principal articulador de la regió, altres eixos comencen a adquirir especial importància; al litoral i en els punts de relació amb l'àrea de Barcelona, com és el cas del Vendrell i de Torredembarra, així com a l'interior, com és el de Vimbodí-l'Espuga de Franco-lí-Montblanc.

–*A la Plana de Lleida*, que queda clarament diferenciada en dues àrees: una articulada al voltant de la ciutat de Lleida, que comprèn la major part de les comarques del Segrià, la Noguera, el Pla d'Urgell i les Garrigues, a més d'una part de la Franja; i una altra menys jerarquitzada i entorn de nuclis menors però potents i equilibrats, com són Cervera, Guissona i Tàrraga, i que abasta bàsicament les comarques de l'Urgell i la Segarra.

–*A l'Alt Pirineu i Aran*, on la feblesa demogràfica i la difícil orografia compliquen l'articulació del territori en un sistema potent, i la condicionen en bona part a una feble estructuració en funció dels principals cursos fluvials: la Garona al nord, les Nogueres, en sentit *vertical* i, sobretot, el Segre, que arriba a conferir a la Seu d'Urgell un cert paper articulador gràcies a la seva situació en relació amb els altres dos nuclis: Puigcerdà i Andorra.

–*A la Regió de Girona*, on al costat del sistema urbà gironí producte de l'evolució de la ciutat i de la seva àrea urbana, sorgeixen altres àrees fortament consolidades al voltant d'Olot i de Figueres, a la Costa Brava central i la Selva marítima, les quals han reforçat

al mateix temps les seves relacions amb l'àrea urbana de Girona.

- A les *Comarques Centrals*, amb tres polaritats comarcals -Vic, Manresa i Igualada- que, si bé durant els darrers anys tendeixen a perdre força tot veient com les seves àrees d'influència s'integren progressivament en les dinàmiques metropolitanas de la regió de Barcelona, conserven encara una gran capacitat vertebradora dels territoris que les envolten.
- A les *Terres de l'Ebre*, que miren de suplir la manca de potència de cap ciutat en concret per tal d'erigir-se en capitalitat destacada de la regió amb el sorgiment d'una nova centralitat polinuclear basada en el triangle Tortosa-Amposta-l'Aldea, la formació de la qual serà afavorida pels futurs projectes de desenvolupament d'infraestructures i que farà compatible l'existència d'una centralitat regional potent amb l'articulació no únicament dels tres nuclis, sinó també del conjunt de les Terres de l'Ebre.
- A la *Regió Metropolitana de Barcelona*, on conviuen amb la clara supremacia de la conurbació barcelonina una sèrie de sistemes articulats al voltant de les anomenades "ciutats madures", Mataró, Granollers, Sabadell, Terrassa, Martorell, Vilafranca del Penedès i Vilanova i la Geltrú, i fins i tot d'altres subsistemes, com els de Sant Celoni, Mollet o Sant Sadurn d'Anoia.

Aquests sistemes s'articulen jeràrquicament seguint una estructura polinuclear i facilitant la integració i l'establiment de relacions tant amb els territoris que els envolten com, per a les funcions de major complexitat, amb la resta de sistemes urbans i capitalitats regionals. L'existència d'aquesta estructura articulada a l'interior de les regions ha de ser no solament prevista, sinó també assumida, aprofitada i potenciada en el procés de vertebració de les regions catalanes.

Si bé la definició del model territorial que sorgirà de l'ordenació d'aquest sistema de relacions haurà de realitzar-se, com s'ha dit, a una escala superior, les regions catalanes han estat capaces d'elaborar les seves pròpies estratègies territorials i els seus projectes, i de realitzar les demandes necessàries per fer-les possibles. La satisfacció d'algunes d'aquestes demandes és

responsabilitat de les mateixes regions. D'altres, en constituir interessos i preocupacions comuns a tots els territoris, requereixen l'adopció de mesures a escala superior, com ara la necessitat d'instruments de planificació, de polítiques de foment de la sostenibilitat, de garantia d'accés als serveis i a l'habitatge o d'adaptació del mapa i l'estructura administrativa. Finalment, un tercer grup de requeriments necessita de la coordinació i la col·laboració entre les regions per tal de fer compatibles no únicament les funcions assumides per cadascuna d'elles, sinó també de permetre la seva complementarietat.

Amb tot, el futur escenari de relacions entre les regions reclama la coordinació i la col·laboració necessàries per:

- dissenyar polítiques d'actuació conjuntes en els aspectes en què l'arrel del problema i el seu tractament així ho requereixin;
- garantir l'equilibri entre els territoris, equilibri entès no tant com a homogeneïtat en el repartiment d'infraestructures i funcions, sinó com a reconeixement del paper que ha de desenvolupar en un sistema territorial que esdevindrà més ampli i, sobretot, com a garantia de qualitat de vida;
- permetre la complementarietat de funcions entre els sistemes urbans, de manera que les funcions que cal desenvolupar no només no se solapin amb les de la resta d'àmbits, sinó que fins i tot obtinguin una més gran eficiència del repartiment;
- aconseguir el consens en totes les qüestions precedents, ja que únicament amb les aportacions realitzades des de cada territori i el seu reconeixement per la resta es pot garantir el bon funcionament del sistema.

La tendència apuntada per tots els àmbits territorials cap a una progressiva articulació dels sistemes urbans basada en una estructura polinuclear és fàcilment transferible a un sistema territorial més extens, en el qual, la regió de Barcelona serà segurament la que allotgi una major part de les funcions de més alta jerarquia.